

Тема 2.7

Які механізми захисту прав людини існують

У цій темі ви зможете дізнатися про міжнародні та національні механізми захисту прав людини, а також отримаєте інформацію про порядок звернень щодо захисту прав людини до різних національних і міжнародних органів та організацій. Для вдалої участі у дискусіях та аналізі ситуацій слід ознайомитися зі значенням таких понять: міжнародні та європейські стандарти і механізми захисту прав людини, національний механізм захисту прав людини в Україні, порядок звернень щодо захисту прав людини, правозахисники.

Ключові здобутки у вивченні теми

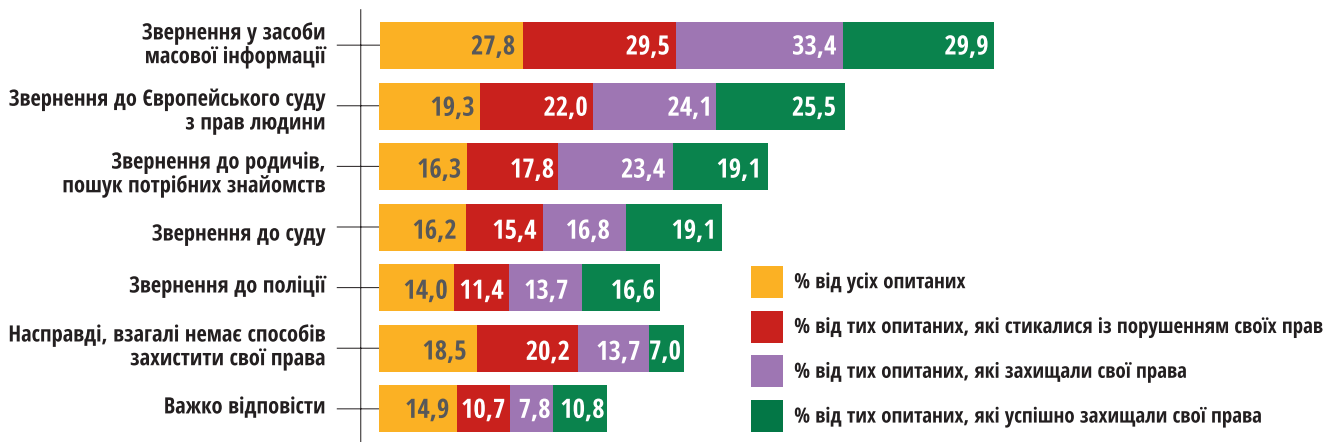
3D

Думаємо, аналізуючи ситуації з дотриманням прав людини в країні та оцінюємо роль держави і державних інституцій у цьому питанні.

Дбаємо про імплементацію міжнародних, європейських та національних механізмів захисту прав людини.

Діємо, досліджуючи роботу громадських організацій, які захищають права людини в Україні.

Уявлення про найефективніші способи захисту прав людини в Україні (%)*

*Джерело: Що українці знають і думають про права людини: загальнонаціональне дослідження / [І. Бекешкіна, Т. Печончик, В. Яворський та ін.] ; за заг. ред. Т. Печончик. Київ, 2017. 308 с.

Досліджуємо і обговорюємо

- Розгляньте діаграму.
- Які способи захисту прав людини в Україні є найбільш ефективними, на думку опитаних?
- Чому, на вашу думку, люди обирають саме такі способи захисту своїх прав?
- Який спосіб захисту прав обрали б ви? Поясніть свою думку.
- Хто, на вашу думку, повинен захищати права людини у правовій демократичній державі?

Модуль 1

Які є міжнародні та європейські механізми захисту прав людини

■ **Ратифікація** — затвердження верховним органом державної влади певної країни міжнародного договору.

Становлення та реалізація прав людини відбувається за 3-ма етапами:

1 етап — розробляються міжнародні документи, які визначають обов'язки держави в сфері прав людини (спочатку декларації, а потім конвенції);

2 етап — відбувається ратифікація цих конвенцій державами, які їх підписали;

3 етап — виконання державами зобов'язань таким чином, щоб права людини були реалізовані на території цієї держави.

Для того, щоб міжнародні конвенції мали максимальну дію та легітимність, важливо, щоб їх ратифікувала якомога більша кількість держав. ООН та інші міжнародні організації відіграють визначальну роль, водночас конкретні держави несуть відповідальність за реалізацію положень цих документів. В держави, таким чином, з'являються обов'язки щодо забезпечення людини правами.

Як можна домогтися того, щоб ці захисні механізми працювали? Хто або що забезпечить виконання державами своїх зобов'язань?

Головними органами контролю є комісії або комітети та суди, які складаються з незалежних членів (експертів або суддів), які не є представниками своїх держав. У своїй діяльності ці органи використовують такі основні механізми:

- скарги (представлені окремими особами, групами осіб або державами);
- судові справи;
- процедури подання доповідей.

На сьогодні судовими органами, які здійснюють контроль за дотриманням прав людини, є: Європейський суд з прав людини, Міжамериканський суд з прав людини та Африканський суд з прав людини і народів, Міжнародний кримінальний суд (МКС), Міжнародний суд ООН.

Цікава інформація

Міжамериканський суд з прав людини був заснований Організацією американських штатів у 1979 р. з метою інтерпретації та забезпечення роботи Американської конвенції з прав людини. Африканський суд є останнім з регіональних судів, який було сформовано у січні 2004 року. Він вирішує справи відповідно до Африканської хартії прав людини і народів стосовно держав-членів Африканського союзу. Суд базується у місті Аруша, Танзанія.

Міжнародний кримінальний суд (МКС), запроваджений Римським статутом, створено для розгляду справ, пов'язаних з військовими злочинами, злочинами проти людяності, геноцидом, злочинами зовнішньої агресії.

МКС займається особами, яких звинувачують у злочинах проти людяності, геноциді і військових злочинах, але лише за умови, що національні суди не хочуть або не можуть розслідувати ці злочини у судовому порядку.

Розділ 2.7 Які механізми захисту прав людини існують

■ **Римський статут** — міжнародний договір, підписаний у Римі 17 липня 1998 р., що запроваджував створення **Міжнародного Кримінального Суду** і набув чинності 1 липня 2002 року.

За даними офіційного сайту Міжнародного кримінального суду, на сьогодні 124 держави ратифікували зазначений документ. При цьому до Римського статуту серед європейських країн не приєдналися лише Туреччина та пострадянські країни (Азербайджан, Російська Федерація та Вірменія).

Окрім МКС існує також **Міжнародний суд ООН**, який є головним судовим органом ООН. Він регулює відповідно до міжнародного права юридичні суперечки між державами і надає консультативні висновки з юридичних питань.

Досліджуємо та обговорюємо

Повномасштабне вторнення росії в Україну, військова окупація значної території, масові руйнування та втрати військового й цивільного населення — з усім цим наша держава зіштовхнулася впродовж останніх кількох років.

Такі обставини підняли на новий рівень питання міжнародно-правового захисту інтересів української держави. Україна підписала Римський статут ще у 2000 р., але до цього часу його не ратифікувала, а відтак не має права звернення до Міжнародного кримінального суду. Якщо наша держава ратифікує Римський статут, то зможе скористатися правом звернення до МКС у питанні захисту прав своїх громадян/громадян.

■ Ознайомтеся з різними поглядами щодо ратифікації Римського статуту, аргументами його прихильників і опонентів.

■ *Які аргументи, на вашу думку, є більш переконливими? Чому?*

■ *Чи підтримали б ви кампанію щодо ратифікації Римського статуту?*

■ *Як би ви пояснили свою позицію одноліткам?*

«За»	«Проти»
Ратифікація — це логічний та послідовний крок, оскільки Україна вже підписала Римський статут.	Ратифікація — це серйозний і відповідальний крок для влади. З цим не треба поспішати.
Це — зобов'язання нашої держави в рамках Угоди про асоціацію з Європейським Союзом. Якщо влада України буде зтягувати з ратифікацією Римського статуту, то це не лише викличе занепокоєння, а й може мати негативні наслідки.	У 2016 р. було прийнято Закон «Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)», відповідно до якого Україна може визнати юрисдикцію Міжнародного кримінального суду на умовах, визначених Римським статутом. Це положення набирає чинності через 3 роки з дня опублікування закону.
Якщо Україна ратифікує Римський статут, то увійде до «клубу» держав, які поважають міжнародне право та мають серйозні наміри подолати безкарність за найтяжчі міжнародні злочини в глобальних масштабах.	Серед країн-членів Ради Європи не приєдналися до Римського статуту й інші країни — Російська Федерація, Азербайджан, Вірменія, Молдова, а також Туреччина.
Приєднання до юрисдикції МКС стане стимулом для вдосконалення правоохоронної та судової систем України.	З ратифікацією Римського статуту необхідно буде змінювати національне кримінальне законодавства, відповідно до вимог МКС, що вимагає багато часу та фінансових витрат.

Розділ 2.7 Які механізми захисту прав людини існують

Жертви збройного конфлікту на Сході України отримують більші шанси на справедливе вирішення їхніх справ, на компенсацію моральних та матеріальних збитків, на правду.

МКС зможе розглядати лише злочини, які відбулися після ратифікації країною Римського статуту, а отже, приєднання України до МКС залишить поза його розглядом ті злочини, що відбулися до моменту ратифікації.

Web-активність

Дізнайтеся більше про кампанію «Ратифікуйте Римський статут!», яку організувала міжнародна організація «Amnesty International в Україні»:

Більшість угод у сфері прав людини вимагає, щоб держави надавали періодичні доповіді. Їх складають самі держави. Мета цих доповідей — відкрито обговорити реалізацію прав людини з правозахисниками/правозахисницями у форматі державного діалогу. Для контролю об'єктивності таких доповідей використовують альтернативні або так звані «тіньові» звіти громадських організацій, які базуються на власних джерелах та аналізі документів держави. Після діалогу між представниками державних і незалежних членів міжнародного експертного органу з моніторингу надаються зауваження щодо відповідності реалізації захисту прав людини у цій державі міжнародним стандартам.

Також, задля забезпечення дотримання та ефективної реалізації прав людини в країнах-членах Ради Європи у 1997 р. було запроваджено посаду **Комісара Ради Європи з прав людини**, якого обирає Парламентська асамблея.

Однією з важливих ініціатив Ради Європи у сфері захисту прав людини є прийняття у 2011 році Стамбульської Конвенції про запобігання насильству стосовно жінок і домашнього насильства. Стамбульська конвенція наголошує на тому, що обов'язком кожної демократичної європейської держави є викорінення насилля в усіх його формах, а також створення системи запобігання насильству над жінками та належного покарання винних.

Досить часто реальні гарантії прав окремої особи або групи осіб залежать від тиску міжнародного співтовариства, і може пройти багато часу від випадку порушення прав людини до її звернення в ООН чи Раду Європи.

Модуль 2

Як працює національний механізм захисту прав людини в Україні

Громадянська активність

Уявіть, що до вас звернулася громадська організація з пропозицією створити інформаційний плакат-постер, де просто і доступно був би проілюстрований національний механізм захисту прав людини в Україні, і запропонувала вам інформацію, яка має бути відображена:

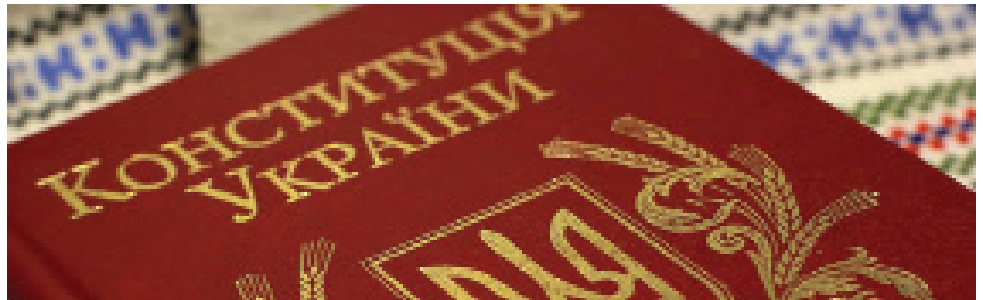
- Об'єднайтеся у 5 груп.
- Ознайомтеся з інформацією про національні механізми захисту прав людини, поданою нижче.

Розділ 2.7 Які механізми захисту прав людини існують

Обговоріть оптимальний варіант вашого плакату: образи, символи, схеми, які можна використати для того, щоб він був лаконічним та інформативним.

Намалюйте плакат і презентуйте його перед класом.

Обговоріть, робота яких груп найкраще відобразила поставлене завдання.

Основний спосіб, за допомогою якого держава може реалізувати дотримання прав людини, є їхнє забезпечення у законодавстві. Головний документ, що гарантує права людини в Україні — Конституція України. У ній закріплені основні механізми захисту прав людини на національному рівні.

Важливою державною інституцією, яка покликана захищати права людини, є **Уповноважений Верховної Ради України з прав людини**. До цього органу, як і до інших державних установ і організацій, можна звертатися зі скаргами, пропозиціями, заявами та інформаційними запитами. Розгляд звернень стосовно прав людини є одним з першочергових завдань Уповноваженого, проте, він може лише сприяти або разом з людиною вимагати відновлення прав.

Найбільш ефективною гарантією забезпечення прав і свобод людини є судовий захист. Згідно з Конституцією, судочинство в Україні здійснюється Конституційним Судом України та судами загальної юрисдикції. Конституційний Суд України контролює дотримання норм Конституції України. До Конституційного Суду можна звернутися за тлумаченням окремих норм Конституції, проте не існує процедури подання індивідуальної скарги на порушення прав людини, передбачених Основним Законом (Конституцією України). В суди загальної юрисдикції може звертатися кожна людина щодо захисту своїх конституційних прав і свобод безпосередньо на підставі Конституції.

Залежно від ситуації можна звертатись до органів виконавчої влади, до місцевих органів державної влади та місцевого самоврядування. При цьому важливо знати, яким чином подаються звернення до органів влади та регулюється порядок надання відповідей. Для цього, крім Конституції, варто знати положення Законів України «Про звернення громадян», «Про інформацію», «Про доступ до публічної інформації».

Важливу роль відіграють громадські організації, які опікуються захистом прав та свобод людини. Ці організації можуть допомогти отримати правову допомогу, а в багатьох випадках беруться за супровід справи, організовують громадські моніторинги та громадські кампанії.

Web-активність

Я маю право

Якщо вас зацікавили механізми захисту своїх прав, ви можете перейти за посиланням і ознайомитися з матеріалами загальнонаціонального правопросвітницького проекту «Я маю право».

Модуль 3

Як громадянське суспільство може впливати на захист прав людини

Значний внесок у захист прав людини зробили і продовжують робити **недержавні громадські організації**. Вони, зберігаючи свою незалежність від держави, ведуть боротьбу з окремими порушеннями прав людини у судах, надають допомогу тим, чиї права були порушені, домагаються змін у національному або міжнародному праві, поширюють серед населення інформацію про права людини, культивуючи повагу до них. Більшість організацій, які проголосили себе правозахисними, як правило, займаються захистом громадянських і політичних прав.

В демократичних суспільствах влада часто дослухається до їхньої думки й серйозно її сприймає. Часто між організаціями й державою складається діалог, і в багатьох країнах такі організації отримують від влади моральну й фінансову підтримку.

Громадянська реклама

Щоразу, коли людина відстоює ідеал або своїм вчинком полегшує долю інших, або виступає проти несправедливості, вона породжує малесеньку хвилю надії, і, перетинаючись одна з одною, ці хвилюки, зливаються у потік, що здатен змести найміцніші стіни гноблення і протидії.

Роберт Кеннеді

Ці організації мають різні цілі діяльності й використовують різні методи роботи, зокрема:

- /// **Безпосередня допомога** — надання прямої допомоги жертвам порушень прав людини в тій чи іншій формі (гуманітарна допомога, захист, навчання новій професії, юридична допомога чи консультації з питань подачі позову).
- /// **Збір достовірної інформації** та її використання з метою просування прозорості урядових документів із захисту прав людини необхідні для притягнення винних до відповідальності.
- /// **Проведення різних кампаній та лобювання**. Міжнародні та національні недержавні організації часто вдаються до проведення кампаній та лобювання з метою викликати зміни в політиці.

Розділ 2.7 Які механізми захисту прав людини існують

Розглядаємо і обговорюємо

Розгляньте зображення. Що, на вашу думку, є метою таких кампаній? Для кого вони важливі?

Чи знаєте ви про інші активні дії громадських організацій, які надають підтримку і допомогу щодо захисту прав людини?

Чи брали ви коли-небудь участь у подібних акціях? Чому?

Чи вплинула активна діяльність громадських організацій (різні акції, публічні заходи, висвітлення у ЗМІ тощо) на покращення ситуації з дотримання прав громадян/громадянок?

Чи важливо для людини, чиї права порушують, відчувати солідарність і підтримку від суспільства? Поясніть свою думку.

«Марш рівності» в Києві — хода на захист прав людини, зокрема права на мирні зібрання, а також проти дискримінації представників ЛГБТ-спільноти

Річний звіт за 2016 рік Української Гельсінської спілки з прав людини

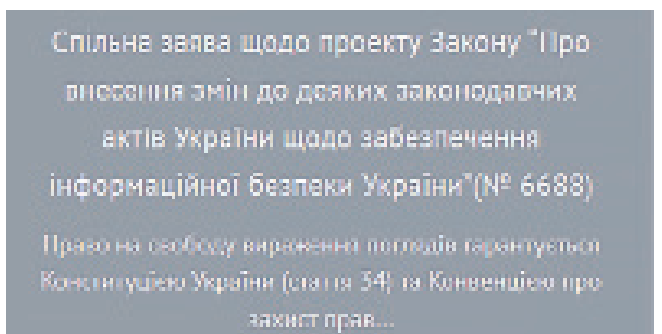
Прес-конференція правозахисників/правозахисниць щодо стану з правами людини в Україні у 2017 році

Марафон написання листів на захист прав людини, що проводить міжнародна організація Amnesty International, 2017 р.

Акція-реквієм «Запали вогник в своєму серці» присвячена 71-й річниці депортації кримськотатарського народу з Кримського півострова (Київ, Майдан Незалежності, 2015 р.)

Спільна заява Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, Української Гельсінської спілки з прав людини та Харківської правозахисної групи щодо проекту закону

Розділ 2.7 Які механізми захисту прав людини існують

Застосуйте набуті знання та досвід

- Віднайдіть в Інтернеті інформацію про недержавні громадські організації, що активно займаються захистом прав людини в Україні.
- Які вони мають цілі?
- Яку діяльність вони здійснюють?
- Хто є членами цих організацій?
- Чи існують подібні правозахисні організації у вашому населеному пункті, регіоні?